

Litteratur och kunskap 2024: ABSTRACTS

Louise **Almqvist** (Umeå universitet):

Störande kunskap? Litteraturundervisning, demokrati och värdegrundsarbete

I min kommande avhandling *Störande litteraturundervisning: litteratur, demokrati och värdegrundsarbete* (2024) skisserar jag ett nytt förhållningssätt till litteraturundervisning samt värdegrundsarbete, med utgångspunkt i pedagogen Gert Biestas syn på demokratisk undervisning. Enligt Biesta bör man fokusera mer på undervisningens syfte, samt elevernas möjligheter att utöva demokrati och framträda som subjekt, snarare än att förmedla förbestämda värderingar eller kunskaper. Min avhandling ingår således i en litteraturdidaktisk tradition som tar sig an den svenska skolans demokratiuppdrag, i högre grad än dess kunskapsuppdrag. Enligt min avhandling har litteraturen och litteraturdiskussioner en särskild demokratisk potential, genom att möjliggöra konfrontationer med den eller det som är annat – som stör deltagarnas föreställningar om sig själva och sin omvärld. I detta paper kommer jag att vidareutveckla avhandlingens resonemang i relation till skolans kunskapsuppdrag. Vilken kunskap kan en störande litteraturundervisning förmedla?

Matilda **Amundsen Bergström** (Göteborgs universitet) & Ellen Holm (Göteborgs universitet):

Att följa amazoners exempel. Kunskap om kvinnor i en bortglömd 1700-talstext

Vår presentation utgår från den av forskningen hittills okända texten ”Fruentimbernas tapperhet”, skriven någon gång mot slutet av 1700-talet. Texten, som endast finns bevarad i handskrift, är en översättning och omarbetning av dissertationen *Dissertatio historico politica de fortitudine mulierum*, som lades fram vid Uppsala universitet år 1716. Vi argumenterar för att denna omarbetning på genomgripande sätt förändrar vilken, och vilken sorts, kunskap om kvinnor och genus som texten gör anspråk på att frambringa. Framför allt tar vi fasta på att diskussionen om kvinnors tapperhet har transponerats från ett akademiskt till ett litterärt och sällskapligt sammanhang. Vi kommer att försöka visa hur dissertationens regelstyrda och entydiga kunskapsproduktion därigenom har omvandlats till ett mångbottnat resonemang präglad av motsägelsefullhet, lek och tvetydighet.

Vicky **Angelaki** (Mittuniversitetet):

Litteratur som kunskapskapande: att engagera en bredare publik i miljöfrågan

I min presentation diskuterar jag frågor om agens, auktoritet och trovärdighet när det gäller litteraturvetenskapens roll i att både skapa och sprida kunskap om angelägna sociopolitiska debatter – och i att bevisa att den förtjänar en plats vid bordet i sådana dialoger. Som litteraturvetare med särskild expertis inom teaterstudier koncentrerar jag mig på hur både text och föreställning kan fungera inte bara för att belysa aktuella utmaningar – mer specifikt klimatkrisen – utan också till att verka pedagogiskt, samtidigt som de behåller ett fokus på textuellt experimenterande. Med hänvisning till exempel på nya teatertexter samt bearbetningar och nya uppsättningar av verk som vanligtvis förknippas med det moderna genombrottet, kommer presentationen att ta upp den viktiga roll som teatern kan anta som aktör när det gäller att kommunicera vetenskapliga data på ett engagerande, ansvarsfullt och övertygande sätt och därmed öka medvetenheten och främja ansvar bland publik/medborgarsamhällen.

Catharina **Bergman** (Umeå universitet):

Litteraturen som klassrum

Jag har för avsikt att presentera en studie, som i samtida, svensk arbetarlitteratur undersöker (ut)bildning, kunskap, litteratur och läsning som motiv liksom nämnda kategorier på en performativ nivå. Det är en motivstudie och en undersökning av estetiska och didaktiska funktioner. De verk som undersöks är Eija Hetekivi Olssons *Ingenbarnsland* (2012), *Miira* (2016) och *De unga vi dödar* (2021); Anneli Jordahls roman *Som hundarna i Lafayette Park* (2016) samt Johan Jönsons diktverk *ProponeisiS* (2021). Den övergripande frågan som undersökningen söker svar på är: Hur gestaltas (ut)bildning, kunskap, litteratur och läsning och hur understödjer estetiska och didaktiska funktioner i verken läsarens lärande? Hartmut Rosas begrepp *resonans* och *alienation* används som teoretiskt stöd i studien, som bland annat visar hur samtida, svensk arbetarlitteratur ur ett arbetarklassperspektiv problematiserar en normativ (och föreställd) medelklassyn på (ut)bildning, kunskap, litteratur och läsning.

Katarina **Bernhardsson** (Lunds universitet):

Skönlitteratur som kunskapsform: studentröster från läkarutbildningen

Vilken kunskap kan skönlitteratur ge studenter som läser ett yrkesinriktat program på universitetet? När litteraturläsning och -seminarier inkorporeras i Läkarprogrammet, så som är fallet vid Lunds universitet, har lärarna och de kursansvariga vissa föreställningar om vad det kan ge. Men vad säger studenterna? Vilken kunskap och vilka perspektiv uppfattar de att de får när de läser och diskuterar skönlitteratur i sin utbildning?

På Läkarprogrammet i Lund ges en valbar femveckorskurs som inkluderar perspektiv från olika humanistiska ämnen och har litteratur som grund. Alla läkarstudenter läser och diskuterar också litteratur på obligatoriska seminarier utspridda under programmets gång.

I den här presentationen identifierar jag viktiga teman i vad studenterna menar att de får ut av den litteratur de möter under utbildningen, och relaterar dessa teman till tidigare forskning. Studenternas röster kommer från tre olika håll: kursutvärderingar från femton år, en retrospektiv enkät med kursens alumner som genomfördes våren 2023 samt en kvalitativ studie i enkät- och intervjuform om de obligatoriska litteraturmomenten.

Anna **Biström** (Helsingfors universitet):

Litterära storheter och bortglömda namn som kunskapsområden i lärdomsprov

Vad berättar akademiska lärdomsprov om den litteraturvetenskapliga kunskapsproduktionens utveckling? Vilka kunskapsområden ges värde idag, jämfört med tidigare? Mitt föredrag tar utgångspunkt i mina studier om lärdomsprov, dels lärdomsprov för magister och doktor om äldre författare på svenska i Finland, dels lärdomsprov för magister vid de finlandssvenska litteraturvetenskapliga studieprogrammen 2010–2022.

Studierna visar, utifrån Foucaults teori om kunskap, att nya magisterarbeten ofta behandlar nytt material, medan kunskap om äldre författarskap förlorar mark. Forskning om erkända storheter dominerar tidigare forskning, medan senare lärdomsprov styrs av en ambition att lyfta fram utforskade ämnen. I nya lärdomsprov för magister är dock dagens mediasynliga författare starkt representerade.

Jag avslutar med en reflexion utifrån min nuvarande forskning om bortglömda författare på svenska i Finland 1830–1930, om möjligheter och utmaningar i att gå in på det utforskade kunskapsområde som bortglömda författarskap utgör.

Gustav **Borsgård** (Högskolan Dalarna), Tora Lane (Stockholms universitet) & Jenny Jarlsdotter Wikström (Umeå universitet):
Uppmärksamhet, läsning, litteratur – ett antologiprojekt

I vårt föredrag presenterar vi som redaktörer den nyutkomna litteraturvetenskapliga antologin *Uppmärksamhet* (2024). Antologin rymmer bidrag från nio litteraturforskare från olika lärosäten och tar utgångspunkt i litteraturvetaren Toril Mois vardagsspråksfilosofiska argumentation för litteraturen som en särskild kunskapsform. Antologin är intresserad av att dels diskutera mottagandet av Mois böcker *Språk och uppmärksamhet* (2017) och *Revolution of the Ordinary* (2017), dels själv resonera kring vad litteraturläsning kan göra för människans uppmärksamhet i en fragmentiserad samtid där olika typer av nya medier ständigt pockar på vår tid och våra sinnen. De olika bidragen både tänker vidare med och kommer med invändningar mot Mois syn på uppmärksamhet, läsning och litteratur. Därtill är antologin intresserad av hur skönlitteraturen kan vara en startpunkt för en kritik av den ”uppmärksamhetsekonomi” som har gjort människors uppmärksamhet till en begärlig vara på en marknad.

Annelie **Bränström-Öhman** (Umeå universitet), Katarina Båth (Umeå universitet) & Sofia Pulls (Umeå universitet) (PANEL):
Kreativt skrivande som kunskapsform och metod

Har litteraturundervisningen förändrats sedan kreativt skrivande klev in i samma klassrum och kurser? Alstrar mötet mellan kreativa metoder för skrivande och litteraturhistorisk tradition någon ny kunskap att lyfta fram i pedagogisk utveckling och fördjupa i forskning? Vad uppstår i mellanrummet mellan litteraturämnets vetenskapliga och kreativa delar?

Från att ha varit en livskraftig sidogren inom litteraturvetenskapen har kreativt skrivande det senaste decenniet allt oftare kommit att införlivas i ämnets huvudfåra i kurser och kandidatprogram, på ett flertal lärosäten – samtidigt som det fortsätter att växa och locka stora grupper av studenter i fristående kurser. Den gamla frågan om vad som skiljer universitetskurser i kreativt skrivande från exempelvis folkhögskolornas författarutbildningar och skrivarkurser har med det fått förnyad aktualitet, men har hittills endast sporadiskt tagits upp till pedagogisk och vetenskaplig reflektion. På motsvarande vis dyker det upp ett behov av omprövning av gränsdragningen mellan konstnärlig forskning inom området litterär gestaltning och den i litteraturvetenskapen införlivade delen av kreativt skrivande. Internationellt talar man allt oftare i termer av ”creative non fiction” som möjligen kan motsvaras av beteckningen ”kreativt akademiskt skrivande” på svenska.

I den här panelen vill vi öppna samtalet för en reflektion kring de utmaningar som väcks i mötet – kanske ibland också friktionen? – mellan litteraturvetenskap och kreativt skrivande, utifrån våra egna både pedagogiska och skrivna erfarenheter. Men också pröva tanken på att den kreativa vändningen i vårt ämne har en både pedagogisk och epistemologisk potential och pekar ut möjliga vägar mot en metodik som kan erbjuda en kreativ förnyelse av sakprosa-genren.

Samuel Ludmila Feline **Constantin** (Paris 8 Vincennes-Saint-Denis):
Teoripoesi, om The Hundreds of Lauren Berlant og Kathleen Stewart

”The idea was [...] to re-orient the task and reach of conceptualisations, which includes theory in its philosophical and critical senses, but is uninvested in imitating its traditional narrative and tonal conventions as such, in order to move forward a problem.” Sådan beskriver Lauren Berlant sin praxis med Kathleen Stewart, og det er disse eksperimenter med form og tone i teoriudvikling, denne søgen efter ’adækvate former’ at udvikle kontemporær ’kritik’ igennem,

i Berlants og Stewarts tænkning, som jeg vil udfolde i en læsning af deres ”poems (makings)” i *The Hundreds* fra 2019. Hvordan betyder det at producere teorividen der er vanskeligt at citere, og som i relativ lille grad udspiller sig gennem argumenter? Deres tekst arbejder fra ’det personlige’, mobiliserer ’litterære/poetiske erkendelsesformer’, men på måder som adskiller den fra autoteori. Jeg vil kontekstualisere *The Hundreds* igennem denne ’nye’ genrebetegnelse, som er blevet ’dominant’ som ’eksperimenterende form’ indenfor (angelsaksisk) queer- og affektteori det seneste årti, selvom det kryds af form- og epistemologiske spørgsmål som rejses, ikke er ’nye’, men som Lauren Fournier viser, kan ses på tværs af kunstneriske discipliner siden 1970’erne, særligt knyttet til dekoloniale og feministiske traditioner. Berlants og Stewarts tekst viser andre måder at eksperimentere med disse spørgsmål om generaliseringsprocesser og specificitet på, om at producere viden fra det personlige. I min læsning vil jeg også bevæge mig indenfor et andet sæt af vidtgående spørgsmål som disse teoriexperimentere rejser, hvilke analytiske ’værktøjer’ er frugtbare at konceptualisere dem igennem? Hvordan forstå brugen af formelle greb, uden at reducere dem til tekstens eget udsagn om disse formers betydninger?

Viktor **Emanuelsson** (Lunds universitet):

Erfarenhet och kunskap i 1800-talets sjöroman

Frågan om vad för slags kunskap en läsare behöver för att kunna uppskatta en roman, och omvänt, vad för slags kunskap en författare behöver för att kunna skriva en roman, kommer kanske aldrig i förgrunden så tydligt som när det gäller sjöromanen. Författaren av sjöromaner förutsätts ha personlig och uttömmande kunskap om livet till sjöss, och läsaren av sjöromaner förutsätts ha svårigheter med genrens sjötermer. När Carl Magnus Ekbohrns *Nautisk ordbok* recenserades i Aftonbladet 1840 påtalades att nu skulle ”älskare av [...] sjöromanen” inte längre hindras av ”det inom marinvetenskapen gängse tekniska språk” utan kunna ha allt ”lifligt och påtagligt framför sig” när de läste ”sin Cooper, sin Sue”. Sjöromanen balanserar således mer än någon annan genre mellan realism och romantik. I detta paper undersöker jag relationen mellan kunskap och litteratur genom den svenska receptionen av sjöromanen under 1800-talet. Genom att förutsätta ett viss slags kunskap pekar sjöromanen ut en specifik läsargemenskap som rätt kan uppskatta romanerna. Förutom att indikera vilken kunskap om havet och det maritima läsare under 1800-talet hade, fungerar genren som en utgångspunkt för att undersöka frågan om vad för kunskap läsaren och författaren måste dela mer generellt.

Andreas **Eriksson** (Helsingfors universitet):

Mirjam Tuominen som psykolog

Jag tänker mig ett föredrag om Tuominens författarskap och idén om skönlitteratur som källa till människokunskap. Tuominen beskrev själv skrivandet som terapi och medicin och exempelvis hennes biograf Ghita Barck betecknar henne som psykolog. Jag har nog alltid betraktat skönlitteratur som källa till människokunskap, och då jag läste att Nathan Söderblom i sin undervisning ofta brukade påpeka nyttan av att läsa romaner för att öka människokunskapen slog det mig att jag sällan hört litteraturvetare påpeka detsamma.

Erik **Erlanson** (Linnéuniversitetet) & Jenny Jarlsdotter Wikström (Umeå universitet) (liten PANEL):

Litteratur/vetenskapens ekologisering

Ett år innan millennieskiftet uppmanade Bruno Latour till en generell ekologisering, en ekologisering av politiska och vetenskapliga frågor, av objekt och data. Sedan dess har

ekokritiken vuxit till ett av de största litteraturvetenskapliga fälten och Latour blivit en av de flitigast citerade teoretikerna. På senare år har dock eko-marxister liksom feminister argumenterat för att sociala relationer och ekonomiska produktionsförhållanden bör återfå det epistemiska värde som Latour berövade dem och ifrågasatt hans krav att överge naturen. Men oavsett vem man följer tycks uppfattningen om litteraturens funktion oförändrad: litteraturens uppgift är att få den bakgrund som betingar vår tillvaro att framträda på nytt, vare sig det handlar om relationer, produktionsförhållanden eller miljö.

I den här panelen följer vi en ny uppmaning till en generell ekologisering, som bygger vidare på Latour men tagit fart inom tysk medieteorin (Hörl 2017) och i vad som i vid mening kan kallas biopolitisk teori (Lemke 2021). Här är ekologisering också namnet på en historisk, samhällelig process. Genom att sätta i spel Guattaris semiotik och Foucaults analys av hur maktens modus operandi under 1900-talet omvandlas från "governmentality" till "environmentality" framträder miljön som ett gränssnitt varigenom kroppar, beteenden och begär kan styras och omformas. Denna nya generella ekologi ställer miljön i förgrunden på ett nytt sätt, men frågan är vad det innebär för litteraturen och litteraturvetenskapen. I panelen kommer vi först att diskutera vad denna förståelse av det moderna samhällets generella ekologisering har för metodologiska och teoretiska innebörder för vårt fält och därefter med exempel visa på dess estetiska implikationer.

Ellen **Frödin** (Stockholms universitet):

Hur skall jag tända det rop från halverad amöba? Gunnar Björling och Henri Bergson mellan poesins och naturvetenskapens kunskap om liv

Under tidigt 1900-tal är liv ett av de vanligast förekommande poetiska ämnena, men det sätts i forskningen sällan i samband med frågan om biologiskt liv. I det här föredraget gör jag en omkontextualisering av livsbegreppet hos Gunnar Björling genom att sätta hans poesi i samtal med det samtida utforskandet av liv inom naturvetenskapen samt med Henri Bergsons vitalistiska filosofi. Jag utgår från Björlings *Korset och löftet* (1925) och amöban som förekommer där i två tillfällen. Amöban följer jag sedan i den samtida naturvetenskapliga diskursen samt i Bergsons *L'évolution créatrice* (1907) för att se hur synen på amöban samspelar med det livsbegrepp som skrivs fram i diktsamlingen.

Andreas **Hedberg** (Uppsala universitet):

Ett slags språngbräda mot högre höjder. Kunskap, bildning och klass i Therese Bohmans Den andra kvinnan (2014), Aftonland (2016) och Andromeda (2022)

När skönlitteratur omtalas i samtida kulturdebatt står ofta instrumentella värden i fokus. En kommitté arbetar på regeringens uppdrag med att ta fram en "svensk kulturkanon" som ska vara "ett levande och användbart verktyg för bildning, gemenskap och inkludering". En författare som ägnat en stor del av sitt författarskap åt att tematisera och problematisera kunskap och bildning är Therese Bohman. De värden som konst och litteratur får representera där står dock i delvis konfliktfylld relation till samhällsdebattens föreställningar om bildning som en demokratisk kraft eller som ett verktyg för integration. I stället är det bildningens betydelse för individen som står i centrum. Bohmans huvudpersoner lider ofta brist på vad Bourdieu skulle kalla för ekonomiskt och socialt kapital. Det kulturella kapitalet, i form av god smak och kunskap om konst och litteratur, fungerar dock som en "språngbräda mot högre höjder", och som ett sätt för protagonisterna att utmärka sig gentemot sina medmänniskor. Bildning och kunskap blir företeelser för en elit snarare än för samhället som helhet. I detta paper diskuteras kunskap och bildning i relationer till klass i tre av Bohmans romaner.

Daniel **Helsing** (Lunds universitet):

Populärvetenskapens helhetsskapande kunskap

I den svenskspråkiga naturvetenskapliga populärvetenskapen och essäistiken de senaste decennierna – hos författare som Ulf Danielsson, Peter Nilson och Marie Rådbo – förekommer det rikligt med referenser till klassiskt humanistiska texter och författarskap, såsom Shakespeare och Goethe. I denna presentation vill jag undersöka vad sådana referenser gör med framställningar av vetenskapen. Vilka klassiker är det som åberopas? Varför? Vilken typ av kunskapsdiskurs är det som skapas när dessa två kunskapsvärldar – den naturvetenskapliga och den humanistiska – förs samman? Jag sätter in dessa diskussioner i en större forskningshistorisk kontext: samtidigt som forskningen, både den naturvetenskapliga och den humanistiska, går mot allt större specialisering (det är tekniska artiklar i vetenskapliga tidskrifter som har störst meriteringsvärde), går den naturvetenskapliga populärvetenskapen och essäistiken i riktning mot större helhetsgrepp: inte bara universum på stor skala skildras, utan humaniora och den mänskliga erfarenheten inkluderas. Hur passar denna typ av helhetskunskap in i forskarsamhället och kulturen i stort?

Peter **Henning** (Umeå universitet), Anders E. Johansson (Mittuniversitetet), Maria Jönsson (Umeå universitet) & Jenny Jarlsdotter Wikström (Umeå universitet) (PANEL):

För en intrasslad litteraturundervisning

Alla lärare som har stått i ett klassrum med studenter vet att det händer mycket mer i ett sådant rum än bara överföring av kunskap. Förutom relationen mellan lärare och student har texterna och det vi undervisar om betydelse, likaså den så kallade lärmiljön, vilken kan innefatta allt ifrån klassrummets estetiska utformning till utbildningspolitik och globala maktordningar. En lärare kan inte förhålla sig aktivt till alla dessa aspekter av undervisningen, men vi menar att vi oftare borde reflektera över de sätt vårt ämne hänger ihop med dem. Panelen riktar blicken mot litteraturundervisning utifrån fyra universitetslärares perspektiv och vardag. Vi diskuterar vad som händer när miljön betraktas som något mer än en inramning till lärandet, och när texter, ting, känslor och samhällsfenomen i sin tur förstås som aktiva beståndsdelar av undervisningen. Det kan handla om ideologiska motsättningar i klassrummet, studenters behov av trigger warnings, ironins och tillitens betydelse för lärandet eller utvärderingssystemens inverkan på undervisningen. De komplexa relationer som berörs i presentationerna är besvärliga att hantera, de inbegriper olösliga motsättningar, så kallade aporier, och kan sällan på ett enkelt sätt hanteras med hjälp av en bestämd undervisningsmetod. Samtidigt är dessa konflikter en del av vårt yrke och djupt meningsfulla. I denna panel presenterar vi olika sätt att arbeta med aporierna istället för att försöka överkomma dem. Motsättningarna handlar trots allt om själva livet, och litteraturundervisning skulle i den bemärkelsen kunna utgöra en form av livskunskap. Panelen utgår från vårt arbete med boken *Omsorg och ironi. Fyra essäer om litteraturundervisning på högskolan* (utkommer 2024).

Anna **Hultman** (Lunds universitet):

Där läkaren möter litteraturen. Medicinsk humaniora och den litterära och pedagogiska potentialen i språkliga krockar

Vilken litterär och pedagogisk potential finns i kontraster eller krockar mellan litteraturens språk och läkarens? Med utgångspunkt i skönlitterära texter som används i undervisning inom medicinsk humaniora på läkarutbildningen i Lund analyseras tre olika typer av krockar mellan litterärt språk och läkarspråk. För det första krocken som konflikt, som gärna fungerar parodiskt och visar läkarspråkets och -perspektivets brister och faran i att uppslukas i en abstrakt

objektivitet. För det andra krocken som skenbar konflikt, som inte är lika polemisk men understryker att olika språk och perspektiv behöver komplettera varandra. För det tredje krocken som samexistens, där läkarspråket i sig visas som en litterär resurs, ett verktyg för att närma sig såväl kroppen som upplevelser av kluvenhet eller trauma. Begreppsligt tar vi utgångspunkt i Michail Bakhtins *heteroglossia* och Jahan Ramazanis vidareutveckling av begreppet. Vidare går vi i dialog med tidigare forskning inom medicinsk pedagogik och narrativ medicin och diskuterar fördjupat tre aspekter av krockarnas potential: främmandegöring, perspektiv och epistemologisk mångfald.

Isak **Hyltén-Cavallius** (Lunds universitet):

Den estetiska resten

I föredraget presenterar jag ett första försök inom ramen för ett större projekt som ämnar utreda påverkan av 1700- och 1800-talets svenska estetik-(och tidigare vitterhets-)ämne, på litteraturvetenskapens utveckling under 1900-talet. Tesen är att den komplexa och spänningsfyllda epistemologi som man finner i delar av den tidiga svenska estetiken erbjuder en möjlighet att förstå pluralismen av epistemologiska positioner inom ämnet som en förutsättning, snarare än hämsko, för dess produktion av kunskap.

Särskilt klart kommer en acceptans och förståelse för behovet av en sådan pluralism, i den tidiga estetiken, kanske till uttryck hos Mattheus Fremling (1754–1820) när han vid en disputation säger: ”Skall vetenskapens framgång befordras, så måste stridiga lärobyggnader icke mindre nu än tillförne fortvara; och ingen av dem må tillåtas att [---] tränga sig fram till en monopolistisk lär rättighet.” Det är värt att nämna att både Thomas Thorild (1759–1808) och Esaias Tegnér (1782–1846) var Fremlings studenter och inspirerades av honom. Från den förre hämtar jag de exempel som jag i huvudsak diskuterar under föredraget.

Jonas **Ingvarsson** (Göteborgs universitet), Daniel Brodén (Göteborgs universitet), Aram Karimi (Göteborgs universitet) & Lina Samuelsson (Mälardalens universitet) (PANEL):

Tradition och digital talang. Digitala perspektiv på litteraturvetenskaplig kunskapsproduktion

RJ-projektet *Kritikens nya ordning* undersöker skärningspunkter mellan traditionella och digitala metoder i studiet av litteraturkritik. Utgångspunkten tas i Lina Samuelssons avhandling *Kritikens ordning* från 2013, vilken vi utmanar och utvidgar med hjälp av bland annat visualiseringar och olika så kallade neurala nätverksmodeller. I slutänden är projektet epistemologiskt och axiologiskt: vilka skillnader kan vi observera mellan traditionella och digitala metoder, och hur berikar de varandra? I föreliggande presentation avser vi att fördjupa oss i de diskursanalytiska avsnitten i *Kritikens ordning* och jämföra dessa med digitala analysmetoder. Varför är till exempel ”äkthet” och ”mognad” betydelsefulla markörer för den kritiska diskursen 1906? Och vad kommer en maskindriven analys av motsvarande material komma fram till? Undersökningen bekräftar att den humanistiska kompetensen är fullständigt fundamental för att kunna ”instruera maskinen” till ett att presentera ett användbart resultat. Men maskinanalysen ger oss också, rekursivt, nya insikter vilka sin tur genererar nya närläsningar.

Niclas **Johansson** (Mälardalens universitet):

Autofikt som kunskap: Självetts gestalter hos Nina Bouraoui

I inledningen till sin roman *Tous les hommes désirent naturellement savoir* (2018) skriver Nina Bouraoui: ”Je veux savoir qui je suis, de quoi je suis constitué [...]” Med en titel hämtad från Aristoteles *Metafysik* formar sig hennes autofiktiva roman till ett sökande efter kunskap om

självets väsen och ursprung. Därigenom sätter hon också fingret på en aspekt av autofiktionen som hamnat i skuggan av diskussionen om (den eventuella) genrens relation till det referentiella kontraktet mellan författare och läsare, som enligt Phillipe Lejeune (1975) definierar självbiografin – nämligen som kunskap om självet.

I den mån autofiktionen kan ge kunskap om självet handlar det dock rimligen inte om Aristoteles teoretiska kunskap, utan om den praktiska kunskap som botten i att, som Paul John Eakin (1985) skriver, "the process of self-discovery is inseparable from the art of self-invention". I denna bemärkelse handlar autofiktionen i första hand om ett experimenterande med de berättelseformer som gestaltar självet, och därmed upplåter det för vår kunskap. I detta föredrag ska jag belysa kontrasten mellan den aristotelisk-metafysiska formen i *Tous les hommes* och den terapeutiska monologform som Bouraoui använder för att berätta samma historia i *Mes mauvaises pensées* (2005) fungerar som successiva hermeneutiska utkast i riktning mot självförståelse.

Sven Anders **Johansson** (Mittuniversitetet):

Läsa/lyssna. Några reflektioner kring ljudboksformen

I undervisningen i litteraturvetenskapen har det varit förutsatt att studenterna läser de texter som ingår i kurserna. Vad händer då när studenterna börjar lyssna på romanerna istället för att läsa dem? Är det samma kunskap som förmedlas? Kan de analysera texten på samma sätt som när de läser en tryckt bok eller en e-bok? Bör undervisningen anpassas till förändringen av medievanorna? Svaret på de frågorna rör inte bara relationen mellan läsande och lyssnande, och inte bara mellan text och tal, utan också mellan det digitala och det analoga. En hypotes i min presentation är att den digitala medieringen i grunden förändrar den kunskap som förmedlas, och även den mottagare som förväntas ta emot den. Planen är att ta upp både litterära exempel och en aktuell teoretisk diskussion kring det digitala.

Henrik **Johnsson** (Høgskolen i Østfold):

Den kontextualiserande läsningens krav och begränsningar

Föredraget tar utgångspunkt i min forskning inom fältet medicinsk humaniora. Jag ställer frågan om vilken grad av erfarenhet i andra fält än det litteraturvetenskapliga som krävs för att en kontextualiserande litteraturanlys skall framstå som övertygande. Om jag exempelvis vill undersöka Henrik Ibsens användning av en samtida degenerationsdiskurs i sina realistiska dramer (Johnsson 2024) måste jag tillägna mig kunskap om närliggande diskurser kring sjukdom, ärftlighet och evolution. Den här typen av interdisciplinära undersökningar ställer krav på mig som jag vill problematisera i mitt föredrag. De frågor jag söker lyfta är av metodologisk art: Hur mycket kunskap förväntas jag tillägna mig om jag bedriver interdisciplinär litteraturvetenskaplig forskning, hur gör jag för att avgöra att jag har inhämtat den kunskap som krävs, och hur gör jag för att inte framstå som en dilettant jämfört med specialister i de fält jag närmar mig?

Anna **Jungstrand** (Linnéuniversitetet):

Avdriftens rörelse och osanningens performativ. Vägar till insikt i litterär sakprosa

För genrer som exempelvis reportage och dokumentärlitteratur har det dubbla anspråket på faktakunskap och litterär framställning vållat misstänksamhet under stora delar av 1900-talet på olika sätt, men alltid med en oro över att fiktionens tekniker har lögnen i släptåg. Samtidens rädsla för det falska gör det viktigare än någonsin att förstå vad dubbelheten egentligen innebär. Alliansen av olika kunskapsanspråk grundas inte i en motsättning, ett antingen eller, och kan

därför inte förstås som en blandform av både och. Den gör något annat. Med spår i Maurice Blanchots omöjliga försök till uppgörelse med dialektiken prövar jag att förstå varför det i litteratur som gör anspråk på att beskriva verkligheten ibland är helt legitimt — kanske nödvändigt — att presentera en helt uppenbar osanning utan att det blir en lögn. Finns här en performativ möjlighet att nå insikt genom att vända sig bort, en rörelse i vetandets gränsområden som innebär att inte tala om ”saken” direkt utan genom avdrift och kursavvikelse via sinnena?

Per **Klingberg** (Örebro universitet):

Förundran och frågor i Peter Nilsons fantastik

Peter Nilson (1937–1998) beskrivs ofta som en författare som intresserade sig för och uppehöll sig vid *gränser* av olika slag, vare sig dessa var disciplinära, genremässiga eller helt enkelt existentiella. Efter att ha erhållit en docentur i astronomi vid Uppsala universitet lämnade Nilson akademien för ett skönlitterärt författarskap – och fick så småningom ett publikt genombrott med sina populärvetenskapliga essäer. I *Den svenska litteraturen* menar Beata Agrell att författarskapet ”utspelas vid tänkandets, förnuftets och frågandets egen gräns”. En snarlik karakteristik har getts av forskare som Emma Eldelin och Britt Farstad, men också av Nilson själv som i essäsamlingen *Stjärnvägar* beskriver det som att han alltid uppehöll sig ”i gränslandet mellan naturvetenskap och humaniora, eller mellan facklitteratur och skönlitteratur”. Men man kan också notera den förkärlek som Nilson har för att i sitt författarskap skildra gränsen mellan olika kosmologier – och med den fantastiska litteraturens formspråk också osäkra dessa gränsdragningar. Mytologiska och naturvetenskapliga förklaringsmodeller kontrasteras mot varandra men tillåts också underminera varandras auktoritet. Med utgångspunkt i romanerna *Trollkarlen*, *Arken* och *Guldspiken* tar artikeln fasta på hur detta kommer till uttryck och diskuterar greppets signifikans.

Johan **Klingborg** (Stockholms universitet):

Nattarbetarnas litteraturhistoria: Natliga rum för läsning i 1900-talslitteraturen

Var och när har människor läst? De många olika svaren inom den läshistoriska forskningen kan sammanfattas i negativa termer: vi läser skönlitteratur när (och där) vi *inte* arbetar. Men 1900-talslitteraturen, särskilt den som utspelar sig om natten, protesterar mot den slutsatsen; här uppträder en mängd nattarbetande läsare, i form av nattportier, vårdare, bro-, -spärr och fångvakter. I min presentation – som förutom det läshistoriska fältet går i dialog med arbetarlitteraturforskningen och fältet nattens mediehistoria – prövar jag att analysera några av dessa lässcener som vittnesmål om läsningens spatiotemporala och materiella betingelser. Här är utgångspunkten alltså att litteraturen är en kunskapsform som kan meddela oss om och diskursivt bearbeta de mediala och infrastrukturella villkor som betingat den. Läst från det perspektivet synliggör litteraturen hur vissa nattarbetsplatser under förra seklet, tack vare att de inte gjorde anspråk på arbetarens hela tid och uppmärksamhet, kom att fungera som läsfrämjande utrymmen.

Svante **Landgraf** (Linköpings universitet):

Mellan dikt och vetenskap. Om Peter Nilsons ekologiska kunskapssyn

Kunskap var ett viktigt tema i Peter Nilsons författarskap. I romaner och essäer under 1900-talets sista decennier behandlade han frågor om vetenskapssamhällets framväxt, om falsk och förbjuden kunskap, om förhållandet mellan vetenskap och religion och mellan dikt och verklighet. I forskningen har det ofta lyfts fram som att han förenade perspektiv från

naturvetenskap och humaniora, exempelvis i Emma Eldelins avhandling om C P Snows begrepp ”de två kulturerna”. Nu vill jag visa hur detta med dagens kunskapssyn kan läsas som en aspekt av ett djupare ekologiskt stråk som går genom nästan allt Nilson skrivit. Genom att förena kosmos väldighet med den småländska hembygden, genom att se det poetiska i naturvetenskapen och fantisera om en vetenskapligt baserad religion gestaltar Nilson en kunskapssyn där människan inte längre står i centrum och där kultur och natur, tanke och materia, vetenskap och dikt smälter samman.

Signe **Leth Gammelgaard** (Lunds universitet):

Litteratur og penge: tilgange og metoder i litteraturhistorieskrivning

I litteraturstudier er der de seneste årtier sket en udvikling af nye måder at skrive om krydsfeltet mellem økonomi og litteraturhistorie. Det er et felt som historisk set har været tæt knyttet til Marxisme, men med den såkaldte new economic criticism opstod nye tilgange til at analysere litteraturen i en økonomisk kontekst. I dette paper undersøger jeg sammenhænge og modstillinger mellem marxistiske litteraturstudier og denne nyere form, centreret særskilt omkring parallellen mellem penge og sprog, som har drevet en del af de nyere studier, blandt andre den skelsættelse *Genres of the Credit Economy* af Mary Poovey. Jeg foreslår at man, trods en påstået opposition, kan kombinere disse tilgange på en frugtbar måde, som kan bidrage med nye måder at forstå litteraturhistorien og den kunskap som litteraturen tilvejebringer. Jeg afslutter med kort at vise disse sammenhænge i litteratur fra tre forskellige perioder og steder.

Roland **Lysell** (Stockholms universitet):

Litteraturens död ger litteraturen liv

I essän ”La littérature et la droit à la mort” ger Maurice Blanchot (1907–2003) uttryck för en närmast existentiell syn på vad litteratur kan förmedla, eller icke-förmedla, av insikt/kunskap. Den litteratur som tror sig kunna förmedla genom direkta uttryck för det den tror sig handla om är bedräglig. Det språkliga uttrycket berövar nämligen det beskrivna såväl referens som kontext. Litteraturen är ett mentalt fenomen och det litterära verket utgör en självständig opersonlig språklig handling som fullbordas genom läsarens förståelseakt, vilket är en förståelseakt där han/hon måste glömma sig själv. Litteraturen blir därigenom negativ genom sin icke-referens och kan sägas representera döden. Men just därigenom, genom sin opersonlighetskaraktär, sitt självständiggörande från upphovsperson, läsare och direkt referens kan litteraturen i sin negativitet och skärpa bli av avgörande existentiell vikt och skapa ”poetic knowledge”.

Magdalena **Malmfors** (Lunds universitet):

Sätt att se i den lilla världen. Situerade perspektiv och organisk idealism i Fredrika Bremers romaner

I det här föredraget redogör jag för en särskild intersektion mellan litterär estetik, filosofi och kvinnotematik i Fredrika Bremers romankonst (ca 1830–1858). Jag fokuserar på hur romanerna gestaltar den så kallade ”lilla världen” – hemmets sfär och kvinnornas värld – som sinnlig och fysisk miljö och hur de kvinnliga gestalterna förhåller sig till den. Framför allt visar jag hur den lilla världen i de här romanerna laddas med överförd och utvidgad betydelse, genom analogi. Jag argumenterar för att vi behöver förstå det här utifrån en idealrealistisk litterär estetik grundad på en specifikt *organisk* idealistisk filosofi. Fiktionsvärlden är organisk, och stadd i bildning mot ett gudomligt ideal. Det innebär att världen är full av analogier mellan stort och smått – det hela och dess delar – och att kvinnorna i den lilla världen kan komma åt kunskap

om skapelsens metafysiska sammanhang, inifrån de sociala strukturer som situerar deras perspektiv innanför hemmets fyra väggar.

Moa **Marken** (Örebro universitet):

Att bygga en katedral: Kunskap och kulturhistoria i Strindbergs Gillets hemlighet

Hur byggdes Uppsala domkyrka? Det är en central fråga i August Strindbergs ofta förbisedda medeltidsdrama *Gillets hemlighet* (1880). Parallellt med författandet av dramat forskade Strindberg om domkyrkans uppförande och egentliga grundläggningsår med målet att skriva en kulturhistorisk essä om dessa frågor. Samtidigt som "Gillets hemlighet" kan ses som ett kunskapsbidrag i frågan om kyrkans tillkomst kretsar även dramats handling kring frågor om hur kunskap förmedlas mellan generationerna. Kyrkobyggets ålderman avsätts av sin egen son. Sonen menar att han besitter kunskap som fadern saknar. Syftet med mitt paper är att, med Strindbergs försök till kulturhistorisk kunskapsförmedling som bakgrund, diskutera hur frågor om kunskap tematiseras i dramat.

Vera Maria **Monus** (Stockholms universitet):

"Det omöjligas konst". Om tolkning av musikaliska drag i lyrik som metod för kunskapsinhämtning

Gunnar Ekelöf bekände sig en gång till "det omöjligas konst", det vill säga att med ordens hjälp – lyrik – närma sig det osägbara. Att språkligt hitta andra ord för verkligheten än de etablerade är på många sätt poesins kärna, men Lars Elleström har också beskrivit tendensen inom den moderna lyriken att "försöka närma sig den ordlösa kommunikationen", med vilket han menar instrumentalmusik. Det finns ett djupt släktskap mellan lyrik och musik; givetvis rent historiskt, men även i sin natur. Båda dessa slags kulturmedium kan – med lite mer fyrkantiga ord – ses som kommunikationsmedel, metoder, för att på nya vägar nå ny kunskap.

Kan man med ord (be)skriva musik? Intermediära metaforer och det poetiska språket har många likheter, och tolkning av drag som kan förstås som musikaliska i lyrik kan öppna upp en annars referentiell, kommunikativt betonad språkanvändning. Man kan rent av se det som ett annat, kreativt slags kunskapsinhämtning. Detta ämne vill jag utveckla och diskutera i mitt föredrag på den nationella ämneskonferensen 2024.

Anders **Mortensen** (Lunds universitet):

Litteraturstudiets värdebegrepp i kunskaps- och vetenskapshistoriska perspektiv

Bruket av 'värde' inom litteraturens och kulturens skiftande sammanhang omfattar en rad intressanta konflikter och paradoxer med vetenskaps- och diskurshistoriska rötter i de ekonomiska och estetiska disciplinernas framväxt och differentiering ur ett gemensamt sammanhang i slutet av 1700-talet. Dessa historiskt betingade motsättningar inom kulturens värdebegrepp började på allvar studeras under det allmänna hägnat av *High Theory* under det sista kvartsdecenniet av 1900-talet och från 1990-talet inom ett tvärvetenskapligt forskningsfält, inledningsvis kallat *New Economic Criticism*, där litteraturstudiet och ekonomiämnet interagerar med varandra. Att ekonomiskt och estetiskt-kulturellt värde har gemensamma diskurshistoriska rötter innebär dock inte att de allmänt anses kompatibla med varandra – tongivande forskare inom fältet understryker tvärtom deras inkommensurabilitet. En lågintensiv men genuin konflikt därom pågår sedan ett halvsekel inom litteraturstudiet. I mitt paper diskuteras dess vidare kunskaps- och vetenskapshistoriska förutsättningar och möjliga lösningar.

Magnus Nilsson (Malmö universitet):

”roller och relationer som uthuggna ur människonatten”. Litteraturens kunskap om klass och prekärt arbete

Jag skulle vilja presentera pågående forskning som utförs inom den VR-finansierade miljön ”Prekariat, prekaritet och prekära liv i skandinavisk litteratur efter välfärdsstatens epok”. Inom denna miljö undersöks bland annat hur litteraturen kan hjälpa oss att förstå arbetsmarknadsprekaritet. I mitt paper kommer jag att presentera mina preliminära slutsatser. Jag kommer att analysera följande verk: Kristian Lundbergs *Yarden* (2009), Rolf Almströms *Svart arbete* (2009), Daria Bogdanskas *Wage slaves* (2016), Anders Teglund *Cykelbudet* (2021), Pelle Sunvissons *Svarta bär* och *Svenska palmen* (båda 2021) samt Emil Boss *Kompression* (2023). Särskild uppmärksamhet kommer att riktas mot hur dessa verk kan hjälpa oss att förstå det så kallade prekariatets förhållande till arbetarklassen. Handlar det om olika klasser? I vilken relation står de i så fall till varandra? Eller är prekariatet en del av arbetarklassen? Vad innebär det i så fall för hur vi förstår den klassen? Och vilka konsekvenser får det för vår förståelse av arbetarklasspolitik?

Olle Nordberg (Uppsala universitet) & Karl Ågerup (Örebro universitet) (liten PANEL):

Inlevelsens didaktik: framtidsblickar utifrån empiri från högstadiets och gymnasiets litteraturklassrum

De senaste decennierna, och allra tydligast i läroplanerna lgr11 och lgy11, har den svenska skolan fått ett allt tydligare fokus på mätbar kunskap och konkret nytthet. Inom svenskämnet har detta inneburit att litteraturläsning och samtal om skönlitteratur i skolans alla stadier hamnat i skuggan av det konkreta och mätbara, och av språkvetenskapliga moment (Ask, 2012, Nordberg, 2020). Frågan om vad vi ska med fiktion och estetik till har varit högaktuell under samma period (Persson 2007, 2012), liksom den om vad man egentligen lär sig av att läsa skönlitteratur (Felski 2008, Hakemulder 2000, Jones 2019, Ågerup 2023). De omvärldsorienterade, empatiska och demokratiska argumenten som ofta lyfts fram är lätta att försvara, men vilken plats får estetiken, leken och det personliga växandet i detta paradigm? Nordberg och Ågerup kommer i sin presentation adressera den här frågan med utgångspunkt i empiriska undersökningar av unga läsare med fokus på relationen mellan estetik och kunskapsförmedling.

Sarah Nordgren (Umeå universitet):

Sidor av sanning. Bilderboken som mening och kunskap

Bilderbokens dramatik ligger delvis i dess spänningar, där materiella eller narrativa aspekter kan locka till särskilda tolkningar som sedan visar sig ”felaktiga”. Det kan röra sig om motstridigheter i bild och text (Nikolajeva & Scott 2001), hål i uppslag (Druker 2008) eller bladvändningens dramatik (Bader 1976). Dessa avslöjar vad som *egentligen* händer och läsaren tvingas omförhandla sin uppfattning om bokens ”sanning”.

Men vad händer om man lösgör det där ”egentligen”? Detta paper intresserar sig för två bilderböcker med hål eller varierande sidformat, där flera uppslag blir synliga samtidigt – *Hur gick det sen?* (Jansson 1952) och *Det var en gång och blir så mycket mer* (Schaible 2020). Genom bilderboksteoretiska perspektiv på tid (Österlund et al. 2024) samt en problematisering av begrepp som sanning och kunskap (Sedgwick 2003; Haraway 1991) undersöker jag hur bilderbokens materialitet och format har betydelse för hur mening skapas, omformas och existerar i parallella lager. ”Avtäckande” och ”misstänksamma” (Sedgwick 2003) idéer om

bilderböcker problematiseras för att öppna för en reflektion kring kunskapande, berättande och materialitet i litteratur.

Anders **Ohlsson** (Lunds universitet):

Vittneslitteraturens kunskapserbjudande: Adania Shibli En oansenlig detalj

I den här presentationen anläggs ett genreperspektiv på Adania Shibli roman *En oansenlig detalj* (2017). Dess båda berättelser – den första om ett krigsbrott som begicks mot en beduin flicka i Negevöknen av den israeliska armén 1949; den andra där en jagberättare försöker skapa sig en fördjupad förståelse av denna händelse – kommer att betraktas ur ett vittneslitterärt perspektiv. Syftet är att ringa in vilken typ av kunskapserbjudande som denna roman kommer med och hur detta erbjudande realiserar textuellt, bland annat i ljuset av partier i romanen som kan tillskrivas metanarrativ funktion.

Presentationen tar sin utgångspunkt i teorier dels om genren *vittneslitteratur* (till exempel Engdahl 2002; Kremer 2018), dels om betydelsen av läsares val av förhållningssätt till texter i spannet mellan fiktion och fakta (Rosenblatt 1978; Langer 2011).

Sofia **Oldin Cederwall** (Karlstads universitet):

Titt-arter och narrativ kompetens. En studie om ungas tv-serietittande

Ungas läsförståelse och intresse för läsning av skönlitteratur sjunker. Samtidigt ökar engagemanget för narrativ via andra medier. Vad detta på sikt kommer innebära för litteraturundervisningen vet vi ännu inte mycket om.

Mitt avhandlingsprojekt undersöker tillägnandet av berättelser via en digital fritidsfiktion: tv-serien. Med tv-serie avser jag fiktiva, seriella berättelser som löper över en eller flera säsonger. Förhoppningen är att resultatet bidrar med en fördjupad insikt om narrativ kompetens genom tv-serietittande, samt en diskussion om hur resultatet kan eller bör påverka undervisningen om skönlitteratur.

Empirin består av 13 fokusgruppsamtal med sammanlagt 46 gymnasieelever. Samtalen har utgått från en tv-serie de har sett och tycker om (de aktuella tv-serierna är *Breaking Bad*, *Euphoria*, *Friends*, *Gossip Girl* och/eller *Stranger Things*). Frågeställningar till materialet är: vilka titt-arter ges uttryck för i samtalen? Vilken narrativ kompetens framträder i deras samtal? De teoretiska ramverken är receptionsteorier hämtade inom både audience research och litteraturvetenskap.

Annika **Olsson** (Malmö universitet):

Let's SHAPE it up: AI, STEM och litteraturvetenskapens framtid

The British Academy har lanserat akronymen/begreppet SHAPE (Social Sciences, Humanities and the Arts for the People and Economy) för att synliggöra att även våra vetenskapliga områden, inte bara STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) är fundamentala för våra demokratiska samhällen och oss som medborgare. STEM och SHAPE går hand i hand, menar de, och arbetade fram en akronym, ett verktyg, som enkelt kan användas för att "berätta" en mer sann historia om den kunskap som behövs (<https://www.thebritishacademy.ac.uk/this-is-shape/>).

I detta paper vill jag argumentera för att även vi svenska litteraturvetare kan använda oss av denna akronym, detta verktyg, för att själva förstå och synliggöra den samhällsviktiga kunskap som vi bidrar med i vår forskning och genom vår undervisning. I dessa tider av AI och STEM är det viktigare än någonsin att SHAPE it up.

Jesper **Olsson** (Uppsala universitet):

Poesins kunskap – mer än bara mänsklig?

I detta paper utgår jag från diskussionen om hur kunskap och kritiskt tänkande kommit att problematiseras inom ramen för en digitaliserad samtid, där prediktiva algoritmer i allt högre utsträckning formar beteenden (Rouvroy), där kunskap riskerar att likställas med information och förnuft med beräkningar. Detta har fått medieforskare som Mark Hansen att hävda att det moderna kunskapssubjekt som tog form med Kant måste tänkas om i termer av vad han, med Bachelard, beskriver som ”mer än bara mänskligt men mindre än helt maskiniskt”. Mitt fokus ligger på frågan vad poesin kan lära oss om ett sådant subjekt och en sådan differentiering av erfarenhet och kunskapsbildning. Kan poesins utforskning av språkets semiotiska överskott – ljud, rytm, brus, mångtydighet – liksom dess intresse för de relationella och medietekniska villkoren för uttryck och kommunikation ge perspektiv på den ”onto-epistemologiska” transformation som skisserats? Och i så fall – hur?

Karl-Fredrik **Olsson** (Umeå universitet):

Avfall som kunskap och kunskapsförlust i Elsa Graves sena poesi

I sin poesi från 1970- och 1980-talet vänder sig Elsa Grave (1918–2003) till olika sorters avfall. I och med att miljöfrågorna har aktualiserats och debatterats sedan 1960-talet, har också synen på avfallet förändrats radikalt under den här tiden. Som växande sopberg och osynliga föroreningar och radioaktivt kärnavfall har avfallet blivit både farligt och giftigt. Det hotar nu mänskligheten och livet på jorden. Avfallet har laddats med hotet om död och undergång.

I mitt paper vill jag visa på vilka sätt som avfall kommer till uttryck som en källa till kunskap, men även till dess motsats – till kunskapsförlusten – i Graves sena poesi. Med analysverktyg från forskningsfältet *waste studies* ger jag förslag på hur Graves poesi närmar sig avfallet till form, innehåll och uttryck, för att vara det medel som gestaltar nya *farliga* kunskaper och de förluster och luckor som denna *farliga* kunskap för med sig.

Charlotta **Palmstierna Einarsson** (Mittuniversitetet):

‘That’s all he was in the end ... a dick’: Misconception as a condition of possibility for new knowledge

DAVE: *I heard of one rapper; he chopped this guy’s whole body off. Just left the dick behind.*

JEMAIN: *So, you mean that he, he chopped off his dick?*

DAVE: *No, I mean they held his dick and chopped his whole body off. That’s all he was in the end ... a dick.*

(Flight of the Conchords ‘Dick’)

The brief dialogue above, from an episode of the HBO comedy series *Flight of the Conchords*, illustrates how understanding predicts on perception. Yet, it also reveals how, ultimately, intellectual freedom is a matter of escaping the limits of perception, whether linguistic or conceptual. The weight given to various parts is a vital aspect of understanding a whole, yet as the artistic rendering of communicative failure in *Flight of the Conchord* shows, misconceptions may create openings to new perspectives and by extension to new knowledge. Keeping Dave’s poetic misconception of the relation between part and whole in mind, this proposed paper therefore explores whether transcending the limits of perception, specifically through

misconceiving the relations between parts and whole, could be approached in terms of experiencing of the very limits perception that determine knowledge.

Ylva **Perera** (Åbo akademi):

Skrivande som motstånd och skönlitteratur som kunskapsform i Mirjam Tuominens prosa

Den finlandssvenska författaren Mirjam Tuominen (1913–1967) var uttalat antifascist, och mitt doktorsavhandlingsprojekt intresserar sig för hur det tar sig uttryck i hennes noveller, såväl tematiskt som formmässigt. Alltså: hur Tuominen använder sig av skönlitteraturen som kunskapsform för sitt antifascistiska tänkande. Eftersom fascismen för Tuominen inte bara är en politisk rörelse, utan en inneboende tendens som kommer till uttryck när människor uppgår i konventioner och slutar tänka själv, ligger skönlitteraturens antifascistiska potential i att skärskåda denna mekanism och konfrontera läsaren med ett radikalt ansvar. Det handlar inte om att presentera kunskap i form av en syntes, utan snarare om att osäkra läsaren och bjuda in till ett oavslutat med-kunskapande präglat av frigörelse men också förtvivlan. Mitt föredrag utforskar vad Tuominens poetik ger för insikter om litteraturens potential och begränsningar som kunskapsform – i synnerhet i frågor kopplade till etik och politik.

Mattias **Pirholt** (Uppsala universitet):

Moralisk kunskap och narrativ performativitet i William Faulkners Absalom, Absalom!

Den etiska vändningen på 1980- och 1990-talen hos bland andra Wayne C. Booth och Martha Nussbaum strävade efter att återinföra etiken i litteraturstudiet. Man menade att litteraturen, inte minst hos etiskt medvetna och föredömliga författare som Henry James (Nussbaums favoritexempel), erbjuder en typ av ”moral knowledge” som filosofin är oförmögen att formulera. En författare som svårligen kan uppfattas som föredömlig är William Faulkner. Som den främsta representanten för genren Southern Gothic vältrar sig hans berättelser i söderns våldsamma och rasistiska historia, i degeneration, omotiverad brutalitet, övergrepp och ond bråd död. Någon enkel moralisk kunskap låter sig svårligen utvinnas ur hans texter. Vad detta paper kommer att argumentera för istället är en etik som formuleras narrativt och performativt, genom ett slags narrativ performativitet som uppstår i den olika roller som berättaren (externa och interna) intar. Genom exemplet *Absalom, Absalom!* (1936) visar detta paper på hur etisk kunskap formuleras och förändras narrativt i romanens performativa berättande.

Sara **Pärsson** (Stockholms universitet):

”Mamma får inte vara litet bakom”. Husmoderns kunskap om hemmet i Idun under 1930-talet

Föredraget sätter fokus på boende och hushållsarbete som kunskapsområde, och presenterar ett påbörjat forskningsprojekt om bostadsskildringar från den tidiga folkhemsperioden. 1930-talets diskurs om vardagslivet och husmödrarnas arbete ställer vetenskaplig kunskap mot praktikbaserad, och rationalitet mot irrationalitet.

Kvinnotidskriften *Idun* utgör undersökningsmaterial, där skönlitterära texter varvas med journalistik. Elin Wägner noterar i sin artikel om bostäderna i Stockholmsutställningen 1930 att de funktionalistiska arkitekterna i stället för jungfrukammare "kostat på alla förenklingar och arbetsbesparande anordningar" som finns. Bostäderna har kylskåp och centralvärme, och köket är konstruerat som "ett laboratorium, där matlagningen kan ske snyggt och kraftbesparande". Det nya hemmet kräver dock nya kunskaper. Modernisering och rationalisering skapar behov av omskolning och utbildning av kvinnan i hemmet. För som ordförande för Sveriges

Husmodersföreningars riksförbunds säger husmodern "får inte vara litet bakom, stå litet utanför den moderna tidens rytm". Uppmaningen gäller hennes arbete, men också hennes person.

Astrid **Regnell** (Linnéuniversitetet):

Medveten och omedveten kunskap i skrivprocessen

Vad för sorts kunskap bygger en konstnärlig skrivprocess på? Hur samverkar och/eller motverkar medvetna respektive omedvetna processer varandra?

Ett flertal av historierna i Strindbergs *En blå bok* komponeras av inre bilder, utgörande berättarens drömmar och minnen. Dessa menar berättaren uppkommer omedvetet. Det kan vara så att även författaren Strindberg använder drömstoff i skrivprocessen men att det sedan också komponerats – medvetet ordnats – för att skapa effekt och betydelse. Genom att undersöka hur de inre bilderna, bestående av drömmar och minnen på en sekundär nivå i berättelsen, förändrar den normala vakna nu-verkligheten, kan frågan om vilken sorts kunskap som präglar skrivprocessen (i *En blå bok*) belysas. Jag tar upp hur och när de medvetna berättelsestrukturerande inslagen får övertag i historien och hur och när de omedvetna inre bilderna, och hur dessa medvetna respektive omedvetna processer samverkar eller motverkar varandra när det gäller den verklighet eller den mening eller brist på mening som framställs.

Fredrik **Renard** (Stockholms universitet):

En kontingent nödvändighet? Narrativa transformationer och romanens uppkomst

Enligt en utbredd uppfattning förvandlar narrativ det som är fragmenterat och tillfälligt till en meningsfull och integrerad helhet och ger det som annars skulle vara en meningslös sekvens en slutet och nödvändig form. Den berättande akten genomför i detta avseende en aristotelisk peripeti av den typ som finns i *Kung Oidipus*, en vändning som omvandlar slump till öde och ovetande till kunskap. Men berättelser kan också fungera på motsatt sätt och användas för att avslöja livets godtyckliga natur. Liksom berättelser kan minska eller eliminera oordning eller slump, kan de också provocera och intensifiera den – eller helt enkelt göra den synlig. I detta föredrag utforskar jag dessa två möjligheter ur ett genrehistoriskt perspektiv, och argumenterar för att den specifika formen av narrativ transformation som återfinns i 1700-talsromanen innehåller båda momenten. Här kommer den mödosamma processen att omvandla förvirring till ordning samtidigt att avslöja den etablerade ordningen som kontingent, och därmed delvis omvända den aristoteliska peripetin.

Sofia **Roberg** (Stockholms universitet):

Naturkulturkunskap. Biologi och fantasi hos Gustaf Fröding och Fredrik Nyberg

På 1890-talet vände sig den unga diktargenerationen bort från naturalismens försök att bruka naturvetenskapliga metoder och ett reduktionistiskt synsätt för att skildra människan och det levande, men förbindelserna mellan poesi och biologi kapas inte utan fortsätter i nya former. I den här presentationen undersöker jag hur två svenska poeter för in och omformar vetenskapliga diskurser och begrepp i sin diktning, och vad som händer när poesins bruk av fantasi, intuition och språkets materialitet möter den empiriska vetenskapens och systematikens ordnande av världen. De texter som studeras är Gustaf Frödings diktsvit "Nedanförmänskliga visor" (publicerad postumt 1914) och Fredrik Nybergs diktbok *Att bli ved* (2013). Genom att ställa Frödings postdarwinistiska formexperiment mot Nybergs miljömedvetna språkmaterialism vill jag synliggöra hur läran om livet (biologin) brukas, missbrukas och omformas i litteraturen, och vad för sorts kunskap som uppstår.

Magdalena **Rozenberg** (Uppsala universitet):

Mamma är sjuk. Litteraturen som kunskapsförmedlare av en mellanmänsklig relation

I en essä om det svenska litteraturåret 2018 skriver Hanna Nordenhök att moderskap och mor- och dotterrelationen återkommer i den svenska poesin från året. Nordenhök ställer sig därför frågan: ”Vad är det med dessa kraftfulla mor/dotter-motiv som så starkt verkar kommunicera och kanalisera samtida erfarenheter?”. Frågan implicerar att litteraturen har en särskild kraft att kommunicera kunskap kring denna relation. I detta paper undersöker jag en av dessa erfarenheter som skildras inom den pågående samtida skandinaviska litterära strömningen av mor- och dotterrelationer; erfarenheten att som vuxen dotter vara närstående till en sjuk och döende mor. Det verk som kommer att analyseras är Jenny Tunedals och Christina Ouzounidis *Kung mor* (2022) med en utgångspunkt i litteraturen som kunskapsförmedlare av en samtida mellanmänsklig erfarenhet.

Jana **Rüegg** (Uppsala universitet) & Ann Steiner (Uppsala universitet) (liten PANEL):

Det demokratiska projektet 1937. Kunskap i radiolitteratur för barn

1937 var radiomediet nytt, och litteraturen för barn som sändes var innovativ och experimentell och fick stort genomslag i barnkulturen generellt. Detta var första gången som barnlitteratur skrevs för ett annat medium än det tryckta, det vi kallar ljudlitteratur. I det pedagogiska projektet barnradio kunde kunskap, ideologi och pedagogiska insikter förmedlas, även genom litteratur. Barnradion skulle fylla många behov av kultur och kunskap och där spelade pedagogisk, rolig litteratur en viktig roll.

Ett första litterärt verk som skrevs direkt för radio var Gösta Knutssons *Pelle Svanslös* (1937) vilket är både en glad barnberättelse om kattliv i Uppsala och en sedelärande historia om mänskliga relationer, mobbning och dåtidens politiska klimat. I presentationen kommer kunskapssyn, litteraturens roll och funktion samt demokratiprojektet radio diskuteras. Detta sätts i en medial kontext av ljudlitteraturens betydelse men även genom en diskussion kring vad detta första Pelle Svanslös-verk förmedlade till barn gällande mänskliga värden, demokrati och det moderna samhället.

Jörgen **Scholz** (Helsingfors universitet):

Förmedling av litterära nyheter via kulturtidskriften Finsk Tidskrift 1878–1896

Tidningar och tidskrifter har bland annat definierats som fragmentariska, oavslutade, mångfacetterade, kollektiva, derivativa och efemära i motsats till böcker. (Wald 2020) En fråga som uppstår är om och hur litterär kunskap kan förmedlas och börja cirkulera utgående från sådana efemära publikationer. Med den i Finland utgivna svenskspråkiga kulturtidskriften *Finsk Tidskrift* som exempel vill jag i mitt föredrag gå närmare in på frågor som rör medialt och geografiskt gränsöverskridande av litterär information. Textgenren ”Bref från Sverige” och ”Bref från Danmark”, som ingick mellan 1878 och 1896 och där olika korrespondenter ordnade och förmedlade litteratur-, teater-, konst- och andra kulturnyheter till tidskriftens läsare, bildar ramen för att kunna se på vilka tankar redaktörerna och skribenterna själva hade angående överföring och cirkulation av kunskap via en tidskrift. Saxen har setts som en av de bästa symbolerna för att beskriva tidningar och dess arbete under 1800-talet. Återgivande av långa citat från andra tidningar och tidskrifter var en etablerad praxis och en del av informationsflöden mellan Sverige och Finland (Lundell et al. 2023) I vilken utsträckning spreds dessa ”Bref från Sverige” och ”Bref från Danmark” till andra tidskrifter eller tidningar? Denna omständighet

kommer att exemplifieras av ett fall från 1878, nämligen en text av en ung och då ännu okänd August Strindberg, som återgavs utförligt av olika tidningar i Sverige. Vad gjorde att just denna text blev så intressant för andra tidningar?

Christina **Skagert** (Lunds universitet):
Kollaget som poetisk kunskapsprincip

På vilka sätt kan poesi utgöra en specifik form av kunskap? Vad kan den kunskapen förmedla? Detta frågar sig den svenska poeten Sonja Åkesson återkommande i sin lyrik. Spörmålets metapoetiska anslag är utmärkande, och karaktäriserar hennes sätt att försöka skriva en poesi – och iscensätta en skrivandets praktik – som genom sin form lyckas ge språk och dikt verkanskraft att förmedla.

I presentationen prövar jag hur Åkessons spel med, och utnyttjande av, poesins formella egenskaper och möjligheter kan läsas som ett sätt att skriva fram kunskap, och hur dikten och det poetiska språket därför kan förstås som en specifik kunskapsform i Åkessons texter. Jag koncentrerar mig speciellt på kollaget som formellt grepp i poesin, i tolkning av dikten ”Fantasifylld korv” från kollagesamlingen *Pris* från 1968. Den arbetar med textklipp ur en kommersiell diskurs och material som veckotidning och reklam. Kollaget tematiserar den kvinnliga kroppen, och de förväntningar på hennes beteenden och utseende som idealiseras i den kommersiella diskursens utsagor.

Dikten förmedlar en upplevelse av språklig brist vad gäller de teman den behandlar – teman förbundna med kroppslig levda erfarenhet, närmare bestämt erfandet av att vara kvinna och poet i den tid där den kommersiella diskurs som kollageklippen ger uttryck för dominerar. Jag kommer redogöra för hur dikterna i detta kan läsas som ett sätt att försöka begreppsliggöra det kroppsligt levda erfandet med poesins form som hjälp, och på så vis framhäva kropp och erfande som simultant kunskap och konst.

Evelina **Stenbeck** (Malmö universitet):
Kunskap, kapitalism och nyromantik. Asta Oliva Nordenhofs Djävlebogen (2023)

I den danska författaren Asta Olivia Nordenhofs romanserie *Scandinavian Star* undersöks frågan om man kan älska under kapitalismen. I den första delen *Penge på lommen* (2020) framställs kärlek som en existentiell och materiell sårbarhet. I den andra delen, *Djävlebogen* (2023) gestaltas denna utsatthet explicit genom skildringar av prostitution, psykisk sjukdom och skrivblockering.

Bristtematiken i romanen är tätt förbundet med ett faustmotiv. I utbyte mot pengar, vård, kärlek eller skapandekraft ingår berättaren avtal med olika djävulsgestalter. Men vad är det egentligen hon ger? Och vad är det hon får?

I mitt föredrag vill jag undersöka hur faustmotivets ursprungliga kunskapsbegär tar sig nya uttryck i vår tid – och hur en nyromantisk tendens i samtidslitteraturen kan skapa nya former av meningsskapande, kunskap och gemenskap.

Therese **Svensson** (Södertörns högskola), Linnéa Karlsson (Södertörns högskola) & Maria Mårsell (Södertörns högskola) (PANEL):
Ras och vithet i svenskspråkig fiktionsprosa från tidigt 1900-tal

Vår panel vill undersöka hur kunskap om rasism artikuleras i mötet mellan det vithetskritiska perspektivet, som en från början afrikanamerikansk kunskapstradition, och kanoniserad svenskspråkig fiktionsprosa från första halvan av 1900-talet. Diskussionen, som anknyter till

Donna Haraways kunskapsteoretiska begrepp *situerad kunskap*, kretsar kring hur bortträngd kunskap om rasifieringsprocesser synliggörs i den kritiska läsningen, men syftar också till att kartlägga paradoxer, ambivalenser och öppningar i de fiktionlitterära texterna. Vi presenterar först följande tre projekt (15x3 min), och har därefter en gemensam diskussion (15 min).

Maria Mårsell:

”Fredstematikens kritiska potential i Hagar Olssons *På Kanaanexpressen* (1929)”

Den moderna västerländska fredsrörelsens organisering och etablering omkring sekelskiftet 1900 sammanfaller med eskaleringen av det europeiska imperialistiska projektet. Hur dessa kontexter samverkar i Hagar Olssons modernistiska roman *På Kanaanexpressen*, liksom hur de kan förstås utifrån ett vithetskritiskt perspektiv är ämnet för denna presentation.

Therese Svensson:

”’Från mörkret stiga vi mot ljuset’. Ras och klass i svenskspråkig arbetarlitteratur”

Projektet undersöker hur kolonial kunskapsproduktion om bland annat vithet finns närvarande i svenskspråkig arbetarlitteratur från mellankrigstiden. Presentationen kommer särskilt att fokusera på Harry Martinsons tidiga författarskap. Projektet använder sig av en avkoloniserande metod som inte endast kartlägger koloniala betydelse i verken utan också ser hur de skapar andra berättelser och föreställningsvärldar än de koloniala.

Linnéa Karlsson:

”Stina Aronsons författarskap i ny belysning: ett vithetskritiskt perspektiv på framställningen av ‘Tornedalen’ ”

Under ett decennium skildrar modernisten Stina Aronson Tornedalen i romaner, noveller och diktform. Genom att anlägga ett vithetskritiskt perspektiv på texterna blottläggs de rasdiskurser som präglade den lokala historieskrivningen och den försvenskningssprocess som intensifierades med rasbiologins inträde.

Andreas **Tranvik** (Lunds universitet):

Den värdefulla kunskapen – och den värdelösa. Ludvig Holberg och kunskapsorganisationens villkor

Kunskap kan inte bara produceras – den måste också organiseras. Idag utgör den disciplinära formen, och *disciplinarity* som system, den hegemoniska modell efter vilken denna organisation förstås (jfr Tranvik). Genom historien återfinns emellertid åtskilliga alternativa exempel på hur kunskap kan, och bör, organiseras (jfr Blair). I detta föredrag ämnar jag diskutera ett sådant exempel, nämligen den normativa klassificering av kunskap som Ludvig Holberg (1684–1754) argumenterar för i bland annat *Introduction til Naturens- og Folke-Rettens Kundskab* (1716) och *Moralske Tanker* (1744), och som tar sig till uttryck på olika sätt i dennes dramatik. Holbergs hierarkiska kunskapssyn – vilken rymmer såväl ett upphöjande av naturrättsligt tänkande som en kritik mot filologin som vetenskap – erbjuder inte bara inblickar i en svunnen lärdomskultur, utan kan också ge oss nya perspektiv på kunskapsorganisationens villkor i vår tid.

Maria **Trejling** (Stockholms universitet):

Överlevandets litteratur och litteraturens överlevnad

Samtida humaniora närmar sig allt oftare livsvetenskaper som evolutionsbiologi och zoologi, varifrån vi hämtar kunskaper om fenomen som *liv* och *överlevnad*. Samtidigt kan litteraturen förmedla insikter om livet som inte går att formulera naturvetenskapligt. Men vad kan

litteraturen lära oss om överlevnad? Och vilket överlevnadsvärde har litteraturen – och litteraturvetenskapen – i en tid då det tycks allt viktigare att ha kunskap om hur man överlever? Inom kunskapsfält som evolutionsbiologi (Prum), liksom inom teoretiska strömningar som posthumanism (Grosz), har estetiska uttryck förknippats med överflöd och därmed med sexuellt snarare än naturligt urval – med geners snarare än arters och individers överlevnad. Föreliggande presentation frågar sig huruvida detta gör rättvisa åt litteraturens betydelse för hur vi förmår överleva, och åt estetikens betydelse för arters fortbestånd. Jag ämnar föreslå att det inte bara finns överlevnadskunskaper att hämta i litteraturen, utan att litteraturen också är central för vår överlevnad.

Johanna **Vernqvist** (Linköpings universitet):

En upplyst kvinna: Emilie De Geers läs- och kunskapspraktiker

Pierre Bourdieu menar att läspraktiker involverar frågor om makt, eftersom boken har en dubbel potential: för det första, att agera på läsarens mentala strukturer, hennes sätt att tänka och handla, och för det andra, *genom* läsarna på samhällsstrukturer. Med utgångspunkt i Bourdieus idé undersöker jag adelsdamen Emilie De Geers (1782–1828) läspraktiker i relation till intellektuella intressen. Hon var bosatt på östgötska Löfstad Slott under den livliga upplysningen och bidrog till stor del av skapandet av slottets bibliotek. Ett betydande antal av hennes böcker är av politisk karaktär och diskuterar kvinnors rättigheter, inte minst rätt till utbildning, kunskap och bildning. I ljuset av tidens upplysningsideal, hur lästes sådan litteratur av kvinnliga läsare? Genom att studera spår av läspraktiker i de fysiska böckerna tillsammans med ledtrådar i brev och andra egodokument frågar jag om det till och med finns en ”revolutionär potential” (Diaconoff 2005) i kvinnornas läsning, kopplat till Bourdieus förståelse av läspraktiker och bokens dubbla potential?

Morris **Wikström** (Lunds universitet):

Metafiktion som ett verktyg för kunskapsförmedling

Med utgångspunkt i Gulaglitteratur och Sergej Dovlatovs (1941–1990) författarskap argumenterar jag för att metafiktionen i postmodernistisk fiktion kan förstås som ett sätt att återupprätta ett förtroende mellan berättaren och läsaren. Argumentet utgår från att det inte bara är läsaren som tillfälligt måste uppskjuta sina tvivel – också textens berättare måste förutsätta att hen kan bli förstådd. Men precis ett sådant tvivel går att se i många Gulagmemoarer. För att etablera en grund för ömsesidig förståelse diskuterar texternas berättare därför sitt sanningsanspråk på ett explicit sätt, och ofta ges läsanvisningar löpande i texten. Med utgångspunkt i hur metafiktionen uppträder i Gulagmemoarer går det att förstå metafiktionens roll också i postmodernistisk fiktion – som ett litterärt verktyg som söker upprättar en dialog i tomrummet mellan en katastrof och dess överlevande och efterlevande. På det viset går det att förstå metafiktion som ett litterärt verktyg som både problematiserar och förnyar romanens förmåga att förmedla historisk kunskap.

6.9.2024